

Broedvogels van de Rossumermeden (NO-Twente) in 2010

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2011/11

Broedvogels van de Rossumermeden (NO-Twente) in 2010

Symen Deuzeman (Sovon)

Sovon-Rapport 2011/11
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van Staatsbosbeheer, Regio Oost

Colofon

Copyright 2011

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer, Regio Oost, door Symen Deuzeman (Sovon).
Als volgt citeren: Deuzeman S. 2011. Broedvogels van de Rossumermeden (NO-Twente) in 2010. Sovon-rapport 2011/11. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Lay-out: Peter Eekelder en Symen Deuzeman

Foto's: Symen Deuzeman tenzij anders vermeld.

Foto's omslag: Natuurontwikkeling in de Rossumermeden, 10 april 2011, Zwartkop (Harvey van Diek) & Grauwe Vliegenvanger (Michel Geven)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Sovon en/of de opdrachtgever.

ISSN-nummer: 1382-6255

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Gebied	7
2.1. Ligging en karakteristiek	7
2.2. Bodemgebruik	8
3. Werkwijze en omstandigheden in 2010	11
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen	13
4.2. Soortbesprekingen	13
4.3. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels	16
4.4. Overige fauna	16
5. Evaluatie	17
Samenvatting	19
Literatuur	21
Bijlagen:	
Bijlage I. Weersomstandigheden 2010	
Bijlage II. Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

Staatsbosbeheer gebruikt in haar bedrijfssturing plantensoorten, vegetatietypen en broedvogelsoorten als graadmeter voor de kwaliteit en doelrealisatie van haar terreinen. In ieder terrein wordt zo in een cyclus van tien jaar een basiskartering uitgevoerd van plantensoorten, vegetatietypen en broedvogels. In de tussenliggende periode wordt een selectie van vogel- en plantensoorten en andere Rode Lijst-soorten gemonitord door gespecialiseerde boswachters en vrijwilligers. Met deze gegevens uit de basiskarteringen en de monitoring wordt de evaluatie van het beheer (Interne Kwaliteitsbeoordeling, kortweg IK) uitgevoerd. Zo kan beoordeeld worden of het gevoerde beheer de gewenste effecten heeft gehad. Maar ook kunnen in de analyse andere factoren zoals verzuring, vermesting, verdroging en andere negatieve en/of positieve effecten op de natuurkwaliteiten van een gebied worden vastgesteld. De uitgewerkte gegevens, onder andere digitale verspreidingsgegevens, worden opgeslagen in de digitale database (Kievit) van Staatsbosbeheer.

Binnen dit kader werd in opdracht van Staatsbosbe-

heer regio Oost in een aantal objecten in Noordoost-Twente (239,2 ha) een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in 2010. Het gebied bestaat uit verspreid liggende objecten onderverdeeld in het Gammelke, Reutum en de Rossummermeden. In dit rapport wordt het deelobject de Rossummermeden (45,9 ha) besproken. Er is geen eerdere basiskartering uitgevoerd in het object.

De inventarisatie beperkte zich tot zeldzame, schaarse en een selectie van algemene soorten en werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij Vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Het basismateriaal ligt opgeslagen in het SOVON-kantoor te Nijmegen.

Voor hulp in het veld, aandragen van materiaal en commentariën van het concept bedank ik Jaap Rouwenhorst, Rick Ruis (Staatsbosbeheer regio Oost), Willem van Manen (Sovon) en Ben Hulsebos. Dries Oomen en Willem van Manen waren vanuit Sovon behulpzaam bij de verwerking in GIS en Marc Waterman vanuit Staatsbosbeheer.

In het vroege voorjaar kleurt de bosbodem rijkelijk met Bosanemonen in de Rossummermeden, 10 april 2011.

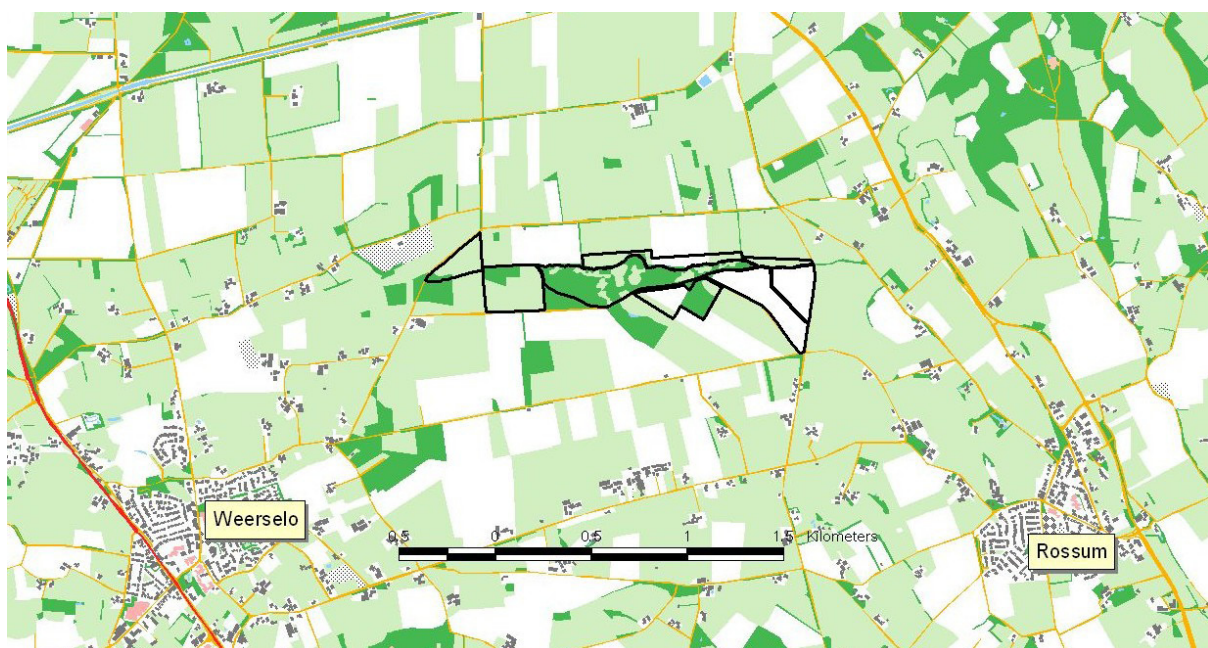

2. Gebied

2.1. Ligging en karakteristiek

Karakteristiek voor Noordoost Twente zijn de grote hoogteverschillen, het daarvan afgeleide stelsel van bronnen en stromende beken en het (deels) door houtwallen en singels gemarkeerde verkavelingspatroon. Deze kleinschalige afwisseling maakt het landschap erg gevarieerd. Ten noordoosten van Weerselo en twee kilometer ten noordwesten van het dorp Rossum ligt in een voormalig beekdal de Rossummermeden (45,9 ha). Het is een complex van natte elzenbroekbossen, oude eiken-berkenbossen, schraalgraslanden, natuurontwikkeling en karakteristieke soms eeuwenoude houtwallen. Het gebied ligt langs de Rossummerbeek. In de afgelopen vijf jaar is veel energie gestoken in herstelmaatregelen van de beek om de overlevingskansen voor natuur, water en landbouw te verbeteren. De Rossummermeden bestond in het begin van de vorige eeuw voornamelijk uit laaggelegen drassige weilandjes, omsloten door houtwallen. Deze weilandjes fungeerden vroeger als vloeivelden voor overtollig water. Het gebied was een beekdal, waarbij het omliggende gebied bij hoog of veel water tijdelijk overstroomde. Rond 1950 werd een groot deel van het beekdal omgevormd tot agrarisch gebruik.

Door de aanleg van een extra beek, de Rossummermedenbeek, werd het water omgeleid en snel weggevoerd uit het gebied. De Rossummerbeek viel vrijwel geheel droog, het natuurgebied de Rossummermeden verdroogde sterk en landbouwers kregen met verdroging te maken van aanliggende percelen. In 2005 besloten Staatsbosbeheer en Waterschap Regge & Dinkel dat er onderzoek gedaan moest worden om de verdroging tegen te gaan. In 2007-2009 is daarna een inrichtingsplan tot uitwerking gekomen. Belangrijke doelstellingen waren de ontwikkeling van een halfnatuurlijk grasland, nat soortenrijk grasland en natte bossen met een verhoogde natuurwaarde. Voor de landbouwers werd een verbeterende drainage gecreëerd en extra afwateringssloten gegraven. De voor hen minder aantrekkelijke beekdalgronden werden aangekocht door Staatsbosbeheer, zodat na de demping van de Rossummermedenbeek, de Rossummerbeek haar water weer terug kreeg, zodat inmiddels het overtollig water weer het beekdal kan bevoeien en hiermee een meer natuurlijk systeem wordt nagestreefd, doordat ook de grondwaterstand in het natuurgebied omhoog is gezet. Langs de noordrand van de nieuwe beek is beekbegeleidend bos ingeplant.

Figuur 1. Situering van de Rossummermeden (45,9 ha) met enkele toponiemen.

2.2. Bodemgebruik

Graslanden (16,7 ha) beslaat het grootste deel van het object. Het zijn voornamelijk natte soortenrijke graslanden. Een deel van de graslanden is nog verpacht en wordt begraaasd door koeien. Een groot deel van het bouwland (14,6 ha) is na de aankoop omgezet in natuurontwikkeling. Er zijn een aantal waterpartijen en beken aangelegd en deels ook struweel en jong loofhout aangeplant. Op een deel van de akkers

worden traditionele graansoorten verbouwd, onder andere ten behoeve van de Patrijs. Het geteelde gewas bestaat uit haver en winterrogge percelen.

De houtwallen zijn een overgang tussen bos en struweel. Naast enorme knoteiken zijn ook opvallend veel oude hazelaars aan te treffen. In deze overgangen en in de bossen zijn veel bijzondere planten aan te treffen zoals bosanemoon, slanke sleutelbloem, grote muur en veelbloemig salomonszegel.

De Rossumerbeek in ere hersteld met beekbegeleidend bos, 10 april 2011.

Oud eikenbos met begroeiing van klimop (links) en het elzenbroekbos (rechts) bepalen het bostype in de Rossumermeden, 10 april 2011.

Bossen (14,6 ha) bestaan voornamelijk uit natte elzenbroekbossen, eiken en berken. De eiken hebben een aanzienlijke leeftijd en zijn aangeplant rond 1920. De zwarte elzenbossen zijn

van jongere leeftijd en aangeplant rond 1990. Van een deel van de aanwezige boomsoorten is overigens ook geen leeftijd bekend.

Langs de noordrand van de Rossummerbeek is beekbegeleidend bos ingeplant met waterpartijen (links) en natuurontwikkeling langs de Rossummermedenweg, afgegraven toplaag met waterpartij, 10 april 2011.

Natte soortenrijke graslanden met bijzondere flora zorgen voor een afwisselend landschap, 10 april 2011.

3. Werkwijze en omstandigheden in 2010

Weersomstandigheden

Aan het voorjaar van 2010 ging een matig koude winter vooraf met enkele stevige vorstperiodes in januari en februari die voor wintergevoelige soorten leidde tot verhoogde sterfte. Het weer tijdens de inventarisatiemaanden in maart-juni was aanvankelijk aan de koude kant, maar verder geschikt om te inventariseren. Voor een algemeen overzicht van het weer in het broedseizoen van 2010, wordt verwezen naar Bijlage I.

Overige condities voor vogels

Het was een matig veldmuizenjaar en lokaal was sprake van rupsenplagen in zomereik.

Keuze van geïnventariseerde soorten

Alleen enkele algemene soorten (Winterkoning, Roodborst, Merel, Goudhaan, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees en Vink) zijn niet integraal geïnventariseerd, omdat kartering van deze soorten een andere aanpak vereist en vooral veel meer tijd kost. Deze soorten waren alle als broedvogel aanwezig in het onderzoeksgebied in 2010.

Veldwerk

Er werden vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart t/m juli (Tabel 1). In grote lijnen werd de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Hustings *et al.* (1985), conform de normen vastgelegd in de Handleiding Broedvogel Monitoring Project (van Dijk & Boele 2011). Er werd 13 uur en 36 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 17,8 minuten per hectare. De meeste bezoeken werden 's ochtends gebracht, vanaf ongeveer een uur voor zonsopgang. In juni werd een schemerronde in de vroege ochtend en avond gemaakt, waarbij het geluid van Bos- en Steenuil en Patrijs werd nagebootst om de vogels tot roepen aan te zetten en om Houtsnippen in kaart

te brengen. In maart en april is op geschikt lijkende plekken het geluid van de Middelste Bonte Specht afgespeeld, echter zonder respons.

Er werd uitsluitend lopend gekarteerd, omdat de meeste objecten moeilijk begaanbare terreinen bleken te zijn. Bij roofvogels en kraaien werd intensief gezocht naar nesten. Bij alle soorten werd veel aandacht besteed aan uitsluitende waarnemingen en werden buitenranden van het gebied meegeïnvesterd, waardoor overschatting van het aantal territoria vrijwel uitgesloten is.

Interpretatie

Waarnemingen zijn vanaf de (papieren) veldkaart overgezet in de database van Sovon, waarbij meestal de standaard-broedcode werd meegegeven, maar in geval van zeldzame soorten en nestvondsten, werd deze code aangepast. De waarnemingen zijn geclusterd tot territoria met behulp het door Sovon ontwikkelde autoclusterprogramma volgens de criteria in van Dijk & Boele (2011). Vanwege het kleinere aantal bezoeken dan vereist in het BMP, zijn de criteria op enkele fronten versoepeld: De voorste datumgrens is met vijf dagen vervroegd en voor een territorium is slechts één (in van Dijk & Boele 2011 soms meer) geldige waarneming tussen de datumgrenzen nodig. Doordat tijdens de gebiedskarteringen (zoals onderhavige) vaak gebieden worden gekarteerd die groter zijn dan het gemiddelde BMP-proefvlak en verspreiding een belangrijke component is in dit type onderzoek, zijn enkele fusie-afstanden vergroot van 100 naar 200 m, van 200 naar 300 m en van 300 naar 500 m (zie criteria afgedrukt op verspreidingskaarten).

Tabel 1. Tijdsinvestering in de Rossummermeden in 2010.

Ronde	Datum	Onderzoekstijd	Totaal (uren)
18-mrt	7:30	9:45	2,3
5-apr	13:25	15:40	2,3
6-mei	8:00	10:00	2,0
15-jun	4:15	7:40	3,4
15-jun	21:45	22:15	0,5
16-jun	0:00	0:10	0,2
1-jul	7:00	10:00	3,0
			13,6

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In de Rossummermeden werden in totaal 53 vogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 45 soorten zijn gegevens in het hele gebied verzameld, de overige acht behoren tot de (zeer) algemene soorten en van deze soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd (tabel 2). In totaal zijn elf soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Patrijs, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Groene Specht, Gele Kwikstaart, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wielewaal en Kneu (van Beusekom et al. 2005).

4.2. Soortbesprekingen

In dit hoofdstuk worden gegevens vermeld die aanvullende informatie verschaffen over de betrouwbaarheid van de inventarisatie en de betekenis van het gebied voor broedvogels. Bij een aantal soorten is niet meer informatie voorhanden dan rechtstreeks

uit de verspreidingskaart kan worden afgelezen. Deze soorten worden derhalve niet beschreven. Bij een aantal soorten wordt nader ingegaan op broedbiologie en –succes.

GRAUW GANS, 1 territorium

Op 18 maart en 5 april was een paartje Grauwe Ganzen aanwezig in de gegraven waterpartijen langs de Ootmarsumsedijk. Er is niet succesvol gebroed. De soort neemt landelijk spectaculair toe en duikt op de meest bijzondere plekken op. Zo ook in Noordoost Twente.

SPERWER, 1 territorium

In een jong zwarte elzenbosjes aan de zuidoostkant van de Rossummermedenweg werd een bezet nest gevonden op 6 mei. Er werd een broedend vrouwtje aangetroffen en in het vak lagen prooi-resten van een Pimpelmees en Vink. Vervolgbezoeken op 15 juni en 1 juli wees uit dat het broedsel was mislukt. Mogelijk is sprake van predatie in de eifase met als mogelijke dader zijn grotere broer de Havik, die er niet ver vandaan een succesvol broedsel grootbracht.

Tabel 2. Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha van integraal gekarteerde soorten in de Rossummermeden, (45,9 ha) in 2010. Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een sterretje.

Soort	Aantal	N/100 ha	Soort	Aantal	N/100 ha
Grauwe Gans	1	2,2	Zanglijster	4	8,7
Wilde Eend	10	21,8	Grote Lijster	1	2,2
Sperwer	1	2,2	Bosrietzanger	8	17,4
Buizerd	1	2,2	Grasmus	5	10,9
Patrijs*	1	2,2	Tuinfluiters	13	28,3
Fazant	1	2,2	Zwartkop	14	30,5
Meerkoet	2	4,4	Grauwe Vliegenvanger*	1	2,2
Kievit	4	8,7	Staatmees	3	6,5
Houtsnip	2	4,4	Glanskop	5	10,9
Grutto*	1	2,2	Matkop*	3	6,5
Tureluur*	1	2,2	Pimpelmees	4	8,7
Houtduif	4	8,7	Boomklever	4	8,7
Zomertortel*	1	2,2	Boomkruiper	5	10,9
Koekoek*	1	2,2	Wielewaal*	2	4,4
Bosuil	1	2,2	Gaai	2	4,4
Groene Specht*	1	2,2	Kauw	2	4,4
Grote Bonte Specht	4	8,7	Zwarte Kraai	2	4,4
Kleine Bonte Specht	2	4,4	Spreeuw	1	2,2
Boompieper	5	10,9	Kneu*	2	4,4
Gele Kwikstaart*	1	2,2	Goudvink	2	4,4
Witte Kwikstaart	1	2,2	Appelvink	1	2,2
Heggenmus	4	8,7	Geelgors	9	19,6
Gekraagde Roodstaart	1	2,2			

HAVIK, 0 territoria

In een particuliere bosopstand aan de noordoostkant van de Rossummermedenweg broedde een paar succesvol in een Grove Den. Op 15 juni werden drie grote takkelingen op het nest gezien en op 1 juli waren rondvliegende bedelende jongen aanwezig. De volgende prooien werden verzameld onder het nest: Gaai 1 en Zwarte Kraai 1.

BUIZERD, 1 territorium

Er werd één bezet nest gevonden aan de noordzijde van de Rossummermedenweg. Het bevond zich in een Zwarte Els. Op 15 juni lag er poep onder het nest en waren alarmerende oudervogels boven het nest aanwezig. Het exacte aantal jongen kon echter niet bepaald worden, maar die waren wel aanwezig. Aan de westkant van de Rossummermedenweg, buiten het studiegebied, was eveneens een paar aanwezig in opgaand loofbos. Het nest is hier niet opgezocht.

PATRIJS, 1 territorium

Op de akkers langs de Ootmarsumsedijk en de Rossummermedenweg worden ouderwetse granen geteeld. In dit geval met haver en winterrogge. In de wintermaanden worden regelmatig kleine groepjes Patrijzen waargenomen in deze percelen (pers.med. R. Ruis). Toch bleken ze in het afgelopen voorjaar lastig te inventariseren. Alleen op 5 april werden een mannetje waargenomen in de ruigtepercelen van het natuurontwikkelingsgebied.

MEERKOET, 2 territoria

In de waterpartijen van het natuurontwikkelingsproject waren twee paren aanwezig, die beiden een nest bebreedde. Op 15 juni had één paar 2 jongen en van het andere paar was geen spoor meer te bekennen.

KLEINE PEVIER, 0 territoria

Op 6 mei was een paar Kleine Plevieren aanwezig langs de oever van een waterpartij van het natuurontwikkelingsproject. Vervolgwaarnemingen ontbreken, zodat deze waarneming onvoldoende bleek te zijn voor het opvoeren van een territorium.

KIEVIT, 4 territoria

Er waren vier paren aanwezig in het natuurontwikkelingsproject en tenminste twee paren in de graslanden ten oosten van de Ootmarsumsedijk (buiten gebied). Op 6 mei hadden vijf paren kleine jongen, waarvan drie paren zich bevonden in het natuurontwikkelingsproject en twee paren in de graslanden net buiten het gebied.

HOUTSNIP, 2 territoria

De vochtige opgaande loofbossen in Twente zijn berucht om de hoge dichtheden aan Houtsnippen. De soort is onderzocht tijdens de vroege ochtendronde en avonduren van 15 juni, door op open plekken te gaan posten. Een goede indicatie voor de dichtheid van Houtsnippen is de frequentie waarmee baltsende mannetjes elkaar tegenkomen. De vogels achtervolgen elkaar dan tijdelijk en versnellen hun tsjedië-ritme. Tijdens de observatie in de Rossummermeden werden twee mannetjes tegelijk gezien, die elkaar achtervolgden.

GRUTTO, 1 territorium

Al op 18 maart bevond zich een paartje in het natuurontwikkelingsproject en op 5 april waren dit er twee. Op 6 mei was nog één paar hier aanwezig. Het andere paar bevond zich in de graslanden ten oosten van de Ootmarsumsedijk (buiten gebied). In dit grasland werden de nesten van weidevogels beschermd door vrijwilligers. Op 6 mei werd licht gealarmeerd ten teken dat er eieren en/of kleine jongen aanwezig moesten zijn.

TURELUUR, 1 territorium

Een paar Tureluur was vanaf 5 april aanwezig in de graslanden van het natuurontwikkelingsproject. Op 15 juni werd er fel gealarmeerd ten teken dat er jongen aanwezig waren.

ZOMERTORTEL, 1 territorium

De vochtige Twentse bossen waren nog niet zolang geleden berucht om de hoge dichtheden aan Zomertortels. Inmiddels is de soort er vrijwel verdwenen, bijvoorbeeld in de nabijgelegen bossen van het Gammelke (Deuzeman 2011). Landelijk neemt de soort sterk af. Hier spelen de verslechterende omstandigheden in het overwinteringsgebied (kap van acacia-bossen), afschot van tienduizenden vogels per jaar op de trektocht naar het zuiden en tal van ongunstige -veelal- landbouwkundige ontwikkelingen in de broedgebieden.

KOEKOEK, 1 territorium

Er werd één territorium vastgesteld van de Koekoek. De soort staat inmiddels op de Rode lijst en is landelijk ca. 45% afgenomen in de afgelopen 10-15 jaar. Belangrijke knelpunten zijn afname van waardvogels en afname van grote rupsen, het hoofdvoedsel van volwassen vogels.

BOSUIL, 1 territorium

De soort is onderzocht in de nacht van 15 op 16 juni. Bij het object is op verschillende locaties het geluid

afgespeeld met een recorder. Een mannetje reageerde zeer goed. Het is ook nogal wat als je als Bosuil in dergelijk betrekkelijk kleine bosgebied plotseling gestoord wordt door een soortgenoot.

GROENE SPECHT, 1 territorium

De landelijke trend is sinds 1990 verdubbeld tot verdrievoudigd. Ook wanneer we bedenken dat dit in feite deels herstel is – in veel gebieden stond de populatie rond 1990 op een dieptepunt – is dit een opmerkelijk positief beeld voor deze mierenspecialist. De grootste winst is bereikt buiten de echte bosgebieden: in agrarisch gebied met oudere bossen, lanen en boomgaarden. De soort broedt hier in bosjes en beplantingen langs wegen en dijken, en foerageert er op enigszins extensieve weilandjes, grazige dijken, wegbermen, tuinen en boomgaarden. De Rossummermeden met veel extensieve graslandjes passen goed in dit beeld en hier werd de soort dan ook vastgesteld.

KLEINE BONTE SPECHT, 2 territoria

De soort preferereert middeloude tot oude structuurrijke loofbossen met relatief veel dood hout. Dit type bos is voldoende aanwezig in de Rossummermeden. De opstanden met oude eiken en berken bleken sterk in trek. Opvallend is het ontbreken in het oostelijke deel van de bossen. Het kan goed zijn dat de soort hier ook voorkomt. De trefkans van de soort is niet bijzonder hoog. Na half april laat de soort zich nauwelijks meer horen.

BOOMPIEPER, 5 territoria

Boompiepers bleken tamelijk algemeen in de Rossummermeden. De soort is vastgesteld langs de randen van extensieve graslandjes en langs de noordrand van de nieuwe beek waar beekbegeleidend bos is ingeplant (jonge opslag).

GELE KWIKSTAART, 1 territorium

Opvallend was het territorium van de Gele Kwikstaart in de verruigde graslanden van het natuurontwikkelingsproject. Geen alledaagse soort in Twente. Na een waarneming van een paartje op 6 mei, werd deze Rode lijstsoort pas op 1 juli weer gezien. Er was een paar aanwezig dat heftig alarmeerde en bovendien had één van de oudervogels voer in de snavel ten teken dat er jongen aanwezig waren.

BOSRIETZANGER, 5 territoria

Er werden opvallend veel Bosrietzangers vastgesteld. In het natuurontwikkelingsproject werden vier territoria vastgesteld in verruigde graslanden met brandnetel, rietruigte en distels. Daarnaast is

de soort ook vastgesteld in enigszins verruigde delen van de schraalgraslanden.

GRASMUS, 5 territoria

Met name vastgesteld in de verruigde delen van het natuurontwikkelingsproject en langs de noordrand van de nieuwe beek met jonge opslag.

GRAUWE Vliegenvanger, 1 territorium

De soort is vastgesteld in oud structuurrijk loofbos op een oude wildwal. Net buiten het studiegebied werd een territorium gevonden in een gemengd bos, met eiken en grove dennen. De soort doet het landelijk slecht en staat te boek als Rode lijstsoort.

GLANSKOP, 5 territoria

De Glanskop doet het goed in het ouder wordende structuurrijke eiken-berkenbos.

MATKOP, 3 territoria

De Matkop staat onder druk in Nederland en is recentelijk op de Rode Lijst geplaatst. Eén van de veel genoemde oorzaken hiervoor is het ouder worden van de bossen, waardoor de zachthoutcomponent afneemt (veel minder berken) en concurrentie met andere mezensoorten. Ook speelt predatie van nesten door spechten een rol, die juist toenemen met het ouder wordende bos. De soort is in de Rossummermeden vastgesteld in de jongere elzenbroekbossen en/of zeer vochtig loofbos.

BOOMKLEVER, 4 territoria

De Boomklever zit landelijk de laatste jaren enorm in de lift, vanwege het ouder worden van de bossen. De soort is dan ook vastgesteld in de oudste eiken-berkenbossen.

WIELEWAAL, 2 territoria

De Wielewalen werden vastgesteld vochtige structuurrijke eiken-berkenbossen. Dit zijn bossen waar goed te zien is dat het met rust wordt gelaten (geen dunningen), waardoor er zich een gesloten kronendak bevindt. Dit is belangrijk voor Wielewalen. De soort doet het goed in de Rossummermeden. Landelijk laat de soort een structurele afname zien.

KAUW, 2 territoria

Tijdens de eerste twee ronden waren twee paartjes Kauwen aanwezig in het oude loofbos in het westelijk deel van de Rossummermeden. Het is niet duidelijk of er is gebroed, want begin mei was geen spoor meer te vinden van beide paartjes.

SPREEUW, 1 territorium

Er werd één paar Spreeuwen vastgesteld dat broedde in een oude holte van een Grote Bonte Specht in een eik langs de Rossummermedenweg.

KNEU, 2 territoria

In de verruigde graslanden van het natuurontwikkelingsproject werden twee paartjes vastgesteld. Hier is veel verruiging van brandnetels, rietruigte en distels aanwezig evenals jonge opslag langs de randen van de nieuwe beek. Dat broedbiotoop is geschikt voor de soort.

GEELGORS, 9 territoria

De Geelgors was opvallend talrijk. Verreweg de meeste territoria werden aangetroffen langs de noordrand van de nieuwe beek met jonge opslag. Ook de randen van de natuurontwikkelingsgebieden langs de Ootmarsumsedijk en ten zuiden van de Rossummermedenweg waren sterk in trek. In deze gebieden is een combinatie van verruigd grasland met afgegraven waterpartijen aanwezig. Langs de Rossummermedenweg natuurlijk ook de graanakkers, die worden benut door de soort.

4.3. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels

Van niet-broedvogels werd een aantal interessante waarnemingen verricht. Ze zijn vaak niet meer dan van anekdotische betekenis. Sommige gevallen zouden betrekking kunnen hebben op broedvogels, dan wel op potentiële broedvogels, maar konden niet als zodanig worden geregistreerd.

GROTE ZILVERREIGER

5 april; 2 ex. foeragerend natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk.

WINTERTALING

18 maart: 6 man en 6 vrouw natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk.

8 april: 3 man en 1 vrouw natuurontwikkelingsgebied Zoekerveld/Holscher.

WITGATJE

5 april: 6 exx. natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk.

5 april: 1 ex. langs de noordrand van de nieuwe beek.

WATERSNIP

6 mei: 1 ex. opgejaagd natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk. Late waarneming, onvoldoende voor geldig territorium.

TORENVALK

18 maart: 1 jagende man boven akker perceel Ootmarsumsedijk.

1 juli: 1 jagende man boven natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk.

RIETGORS

18 maart: 1 ex. natuurontwikkelingsproject Ootmarsumsedijk.

4.4. Overige fauna

Op de verspreidingskaarten in bijlage III worden de exacte locaties van de waarnemingen weergegeven. Er is niet gericht gezocht naar overige fauna. De verspreidingskaart geeft een beeld weer van uitsluitend toevallige waarnemingen.

Hazen bleken tamelijk algemeen die de open ruimtes met graslanden binnen de elementen benutten. *Reeën* bleken talrijk voor te komen en er werden twee nesten in een eik gevonden van het *Eenkoorn*. In het natuurontwikkelingsproject langs de Ootmarsumsedijk werd op 15 juni een *Konijn* gezien.

Natuurontwikkeling langs de Ootmarsumsedijk. Hier werden broedgevallen vastgesteld van Patrijs, Grutto, Kievit, Tureluur en Gele Kwikstaart. Van belang is dat het gebied niet teveel verruigd en/of verbost, 10 april 2011.

5. Evaluatie

De Rossummermeden is met recht een markant vogelgebied. Met haar geringe oppervlakte komen er maar liefst elf Rode lijstsoorten voor en dichtheden van met name vogels van vochtige oude eiken-berkenbossen zijn hoog te noemen. De natte graslanden hebben een hoge natuurlijke waarden en zijn zeer soortenrijk. De afgelopen jaren is veel energie gestoken in herstelmaatregelen van het voormalige beekdal en is de natuurlijke werking van de Rossummerbeek herstelt. Hierdoor is het gebied een stuk natter geworden, wat gunstig is voor de ontwikkeling van natte soortenrijke graslanden en natte loofbossen.

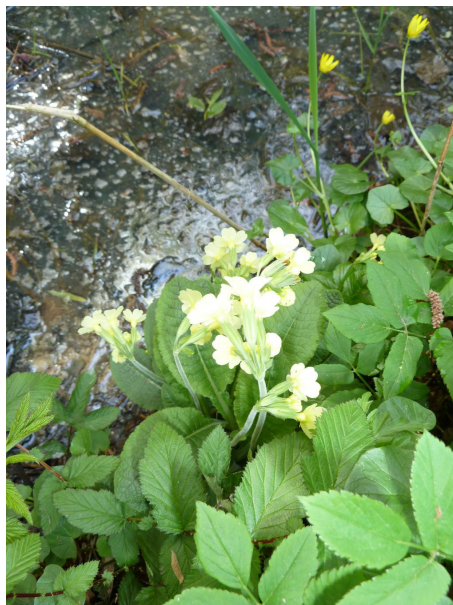
Het natuurontwikkelingsproject langs de Ootmarsumsedijk met de aangelegde waterpartijen, afgegraven top laag van de bodem en beek zorgt voor de nodige afwisselingen in biodiversiteit. Het aangelegde beekbegeleidende bos ten noorden van de Rossummerbeek is momenteel sterk in trek bij Geelgors, Boompieper en andere bosrandstruweelsoorten. Een deel van het natuurontwikkelingsgebied, met name de opgehoogde ruggen zorgt voor veel verruiging van brandnetels en distels. Het is de vraag of dit wenselijk is. De afgedraafde delen met waterpartijen zijn nu nat. Het is zaak om dit goed nat te houden, indien het verdroogt dan zal dit deel sterk verruigen en verbossen en verliest het haar waarde voor watervogels en de kritische weidevogelsoorten Grutto en Tureluur.

Het telen van ouderwetse granen zoals nu gebeurd is sterk aan te bevelen. Het is gunstig voor Patrijs en Geelgors. Het is aan te bevelen het graan in de winter te laten staan (zoals nu gebeurd). Dit is gunstig voor overwinterende Patrijzen en groepen zaadeters, zoals Geelgors en vinkachtigen. Ook groepen duiven profiteren hiervan.

Momenteel is het beheer van de oudere eiken-berkenbossen en elzenbroekbossen vooral gericht op natuur en worden met rust gelaten. De dichtheden van Kleine Bonte Specht, Boomklever en andere kritische holenbroeders is hoog te noemen. Dit geeft aan dat het bos structuurrijk is en dat er voldoende dood staand hout aanwezig is. Het valt sterk aan te bevelen het huidige beheer voort te zetten en het bos ook in de toekomst met rust te laten.

Open ruimtes zijn vooral van belang voor bosrandsoorten en struweelsoorten. Het gaat met name om de kleinschaligheid met verspreide heggen, jonge loofhoutopstanden en braamstruwelen die interessant zijn voor soorten als Boompieper, Grasmus, Tuinfluiter en Geelgors. Het is van belang de kleinschaligheid en houtige opstanden in het landschap zoveel als mogelijk te behouden.

Vanwege de herstelprojecten die in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden is het sterk aan te bevelen de broedvogelbevolking minstens éénmaal in de vijf jaar te monitoren.

In het voorjaar is de Slanke Sleutelbloem op diverse plekken te vinden in de Rossummermeden, 10 april 2011.

Samenvatting

In het voorjaar van 2010 werd in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in de Rossumermeden (45,9 ha) in Noordoost Twente. De inventarisatie had ten doel de betekenis van het gebied of delen daarvan voor broedvogels vast te stellen en eventueel beheer te evalueren. De inventarisatie beperkte zich tot zeldzame, schaarse en een selectie van algemene soorten. Het studiegebied ligt aan de westelijke voet van de stuwwal van Oldenzaal. Het is een reliëfrijk kleinschalig landschap. De Rossumermeden ligt in een voormalig beekdal. Het is een complex van natte elzenbroekbossen, oude eiken-berkenbossen, schraalgraslanden, natuurontwikkeling en karakteristieke soms eeuwenoude houtwallen.

Er werden vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart t/m juli. Er werd 13 uur en 36 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 17,8 minuten per hectare.

In de Rossumermeden werden in totaal 53 vogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 45 soorten zijn gegevens in het hele gebied verzameld, de overige acht behoren tot de (zeer) algemene soorten en van deze soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn elf soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Patrijs, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Groene Specht, Gele Kwikstaart, Grauwe Vlie-

genvanger, Matkop, Wielewaal en Kneu.

In de evaluatie wordt de vogelrijkdom van de Rossumermeden benadrukt. De natte graslanden hebben een hoge natuurlijke waarden en zijn zeer soortenrijk. De afgelopen jaren is veel energie gestoken in herstelmaatregelen van het voormalige beekdal en is de natuurlijke werking van de Rossumerbeek herstelt. Hierdoor is het gebied een stuk natter geworden, wat gunstig is voor de ontwikkeling van natte soortenrijke graslanden en natte loofbossen.

Er worden een aantal aanbevelingen gedaan aangaande de voortgang van het natuurontwikkelingsproject.

Momenteel is het beheer van de oudere eiken-berkenbossen en elzenbroekbossen vooral gericht op natuur en worden met rust gelaten. Het valt sterk aan te bevelen het huidige beheer voort te zetten en het bos ook in de toekomst met rust te laten.

Open ruimtes zijn vooral van belang voor bosrandsoorten en struweelsoorten. Het is van belang de kleinschaligheid en houtige opstanden in het landschap zoveel als mogelijk te behouden.

Vanwege de herstelprojecten die in de afgelopen vijf jaar hebben plaatsgevonden is het sterk aan te bevelen de broedvogelbevolking minstens éénmaal in de vijf jaar te monitoren.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2004. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

DEUZEMAN S. 2011. Broedvogels van het Gammelke (NO-Twente) in 2010. SOVON-inventarisatierapport 2011/10. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek, Nijmegen.

KLEMMANN M.C.M. 1987. De broedvogels van Saasveld-Gammelke in 1987. Consultantschap Natuur, Milieu en Faunabeheer Overijssel.

VAN MANEN W. De broedvogels van de Sallandse Heuvelrug in 2008. SOVON-inventarisatierapport 2008/31. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlagen I. Weersomstandigheden

Bijlagen II. Verspreidingskaarten per soort

Bijlage I. Weersomstandigheden 2010

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2010 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2010 was een vrij zachte, droge en zonnige maand. De gemiddelde temperatuur van 5,9 °C is normaal vergeleken met het langjarig gemiddelde van 5,6 °C. De eerste tien dagen van de maand lag de temperatuur ruim beneden de normale waarden voor de tijd van het jaar waarbij ook nog sneeuwbuien in het midden en noorden van het land voorkwamen. Dit koude weer vormde het staartje van een uitzonderlijk sneeuwrijke winter. In totaal telde maart in De Bilt tien vorstdagen, tegen negen normaal. Na deze koude start van de maand liep de temperatuur op waarbij de tweede helft van de maand vrij zacht was. Vooral in het oosten van het land was het warm met temperaturen rond de 20 °C. Met gemiddeld over het land 47 mm neerslag tegen 65 mm normaal, was maart vrij droog al sloot deze wel af met talrijke buien, lokaal met hagel en zware windstoten. Aan zee stond enige tijd een harde tot stormachtige wind. Van de KNMI-stations was Wilhelminadorp het natst met 69 mm en Terschelling het droogst met 23 mm. De maand maart was zonnig met landelijk gemiddeld 152 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 115 uren.

April

Met een gemiddelde temperatuur van 9,2 °C tegen 8,0 °C normaal, was april zacht. In totaal werden in De Bilt drie vorstdagen geregistreerd, tegen vier normaal. In het oosten van het land vroom het lokaal op negen dagen. Slechts twee dagen nadat het in het noorden van het land nog had gevoren, werd op 25 april de eerste zomerse waarde van 25,0 °C in de oostelijke helft van het land gemeten. In totaal telde april in De Bilt drie warme dagen, tegen een langjarig gemiddelde van twee. In het zuidoosten van het land werden plaatselijk zes warme dagen geteld. Met gemiddeld over het land 246 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 162 was april een zeer zonnige maand: het staat op de derde plaats in de rij van zonnigste aprilmaanden sinds 1901. April was

een droge maand, alleen aan het begin vielen talrijke buien, lokaal met hagel en onweer. Gemiddeld over het land viel 27 mm tegen 42 mm normaal. De regionale verschillen in de hoeveelheid neerslag waren deze maand niet groot.

Mei

De maand mei 2010 was zeer koel (gemiddelde temperatuur van 10,3 °C tegen een langjarig gemiddelde van 12,3 °C), met een normale hoeveelheid neerslag en zon. In de vorige eeuw kwam een meimaand met zo'n temperatuur ongeveer eens per 15 jaar voor. Gedurende de eerste 19 dagen van de maand lag de temperatuur ver beneden het langjarig gemiddelde. Bovendien was er weinig ruimte voor de zon. Op sommige plaatsen kwam het achtereenvolgens op 13, 14 en 15 mei tot nachtvorst. Vanaf de 20^e bleef de wind vaak uit het noorden waaien, maar er was meer ruimte voor de zon en de gemiddelde temperatuur lag rond of iets boven normaal. De hele maand telde vijf warme dagen tegen negen normaal. Er viel gemiddeld over het land 57 mm neerslag, gelijk aan het langjarig gemiddelde. In Maastricht viel de meeste neerslag, Zeeland bleef het droogst. Het landelijk gemiddeld aantal zonuren van 200 week maar weinig af van het langjarig gemiddelde van 209 uren. In het noordelijk kustgebied scheen de zon het meest.

Juni

Na een koele meimaand was juni 2010 zeer droog, zeer zonnig en warm. Met een gemiddelde temperatuur van 16 °C tegen het langjarige gemiddelde van 14,9 °C bleek juni een echte zomermaand. In De Bilt werden in totaal 21 warme dagen en negen zomerse dagen genoteerd tegen 12, respectievelijk vier normaal. In het zuidoosten van het land werd het op de 27^e en 28^e lokaal tropisch warm. Juni was een zeer droge maand met gemiddeld over het land 23 mm neerslag tegen 71 mm normaal. Vrijwel de complete maandsom neerslag viel tijdens de tweede week van de maand, toen een depressie het weer bepaalde. In de nacht van 8 op 9 juni trokken enkele buien over het land, lokaal met onweer. Op sommige plaatsen viel 10 tot ruim 40 mm neerslag. Ook ontstonden er enkele buien die slechts traag voorbij trokken. In Purmerend viel hierdoor op de 9^e 74 mm neerslag. In Berkhout werd een windhoos waargenomen. Een groot aantal dagen van de maand verliepen droog. In De Bilt is slechts 18 mm gevallen waarmee juni 2010 op de vijfde plaats in de rij van droogste junimaanden sinds 1901 komt te staan. Het droogst was het in

delen van Brabant en Limburg en in de Achterhoek, met plaatselijk minder dan 10 mm. Met gemiddeld over het land 265 uren zonneschijn tegen 192 normaal was juni zeer zonnig.

Juli

Juli 2010 was zeer warm en zeer zonnig met een normale hoeveelheid neerslag. De gemiddelde temperatuur was 19,6 °C tegen 17,1 °C normaal. De maand eindigde daarmee op de vijfde plaats in de rij van warmste julimaanden sinds 1901. De maand juli begon zeer warm met af en toe pittige onweersbuien,

lokaal vergezeld van hagel en zeer zware windstoten zoals in de avond en nacht van 11 juli. Vanaf de derde week van juli daalde de temperatuur naar normale waarden voor de tijd van het jaar. Gemiddeld over het land viel 76 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 70 mm. Zeeland was het droogst, het noordoosten het natst. In een strook van Brabant naar Groningen viel op veel plaatsen meer dan 100 mm, lokaal zelfs 150 tot 170 mm. Gemiddeld over het land was juli zeer zonnig met 258 zonuren tegen 201 normaal. De zon scheen het minst in het zuidwesten van het land in tegenstelling tot het noordoosten.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2010, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	5,9	5,6	47,1	64,7	41	31	4,8	5,4
April	9,2	8,0	27,4	44,5	59	39	4,3	4,9
Mei	10,3	12,3	57,1	57,1	41	43	4,0	4,5
Juni	16,0	14,9	23,0	70,9	53	38	3,5	4,4
Juli	19,6	17,1	76,3	69,7	51	40	3,6	4,3

Bijlage II. Verspreidingskaarten per soort

In het voorjaar van 2010 werd in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in de Rossummermeden (45,9 ha) in Noordoost Twente. De inventarisatie had ten doel de betekenis van het gebied of delen daarvan voor broedvogels vast te stellen en eventueel beheer te evalueren. De inventarisatie beperkte zich tot zeldzame, schaarse en een selectie van algemene soorten.

In de Rossummermeden werden in totaal 53 vogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 45 soorten zijn gegevens in het hele gebied verzameld, de overige acht behoren tot de (zeer) algemene soorten en van deze soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn elf soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Patrijs, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Groene Specht, Gele Kwikstaart, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wielewaal en Kneu.

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

